

Петко Тодоров

Несретник

Години откак загореца-керванджия изпя своята песен край Стърмен, поведе биволи – и сухи листи засипаха стъпките му в есенната нощ. А и досега през майски нощи полъхне ли утреник и една по една хване да гаси звездите, таме долу откъм реката сякаш се поддържа глас на свирка, заплаче, зачезне, занарежда и в нейния напев се униса заспалото село.

Сепнати в дрямката си, закимат дървеса с върхари, клоне се сбутат един други, листата подземат смътната песен. Край изтаяли огньове по седемките някой извие очи към побледнялото небо и промълви:

– Засвири вече...

– Скоро ще сипва зора. Хайде – додава други.

Из утренната дрезгавина си разотидат моми и момци. След тях се разшъкат селяни с газеничета по оборите, татък по пътя заскрибуцат кола, стотици хлопатари на стадата прелят от всички страни и в пробуденото село пак заглъхва песента.

Стане от сън и Койка – деца, години и грижи вече съвсем са омало-мошили и нейната крехка снага; – тя едвам се доближи до гераня, разведри подпухнало като гъба лице, поглади проредели коси и пак се впрегне в работа.

В шетня и тичане по полска работа тя отдавна забрави и себе си, и загореца.

Но и тогази и Койка, и всички из село го гледаха – него, тънкия, висок керванджия, ником привел глава, с кротки като на сърна очи – и знаеше ли някой от какво балканско гняздо е пръпнал той, да е вцепенил криле тук, над равно Румане? Замахна, сви... само една песен остана, плахо да се прислушват в нея моми и момци по късни седемки.

Така докрай си с е сбъднаха бащините му думи; той на живота си още му беше предрекъл:

– Не се ли спреш, не пуснеш ли корени на едно място – ни ти ще познаеш нещо от света, нито пък някой тебе ще познае. Тъй да знаеш от мене. Човек е като дърво: дето е покарал издънка, там ще да си никне. Сърцевината и червей ще му подяжда, и хала ще му чупи клонете зиме, ама на пролет ще се развие, на лято да се счекне от плод. Не е той вятър стиховит, кога му скимне да повей – не е: дето го свара свари да легне, да стане...

Не искаше да слуша Бойко, дръпне се и нехайно отвърща: Като ми оставиш биволите!... Навред аз свои ще намеря и ще стъкна огнище. На него и през ум не минаваше от тези думи колко тежко става на стареца.

На негови ръце майка му сирак на година го остави; баща му го

къпа сам, приспива до възглавницата си сам и от край време още все си по залита към него. Преди да затвори очи, искаше му се да го види и той влязъл в пътя.

Не беше пък крив и Бойко, кога сърце му го теглеше нататък към ширинето – като се понесе като жерав, ни синор, ни бряг да го спира. Каменистите чукари около село сякаш го отделяха от свят и от воля, тегнеха му и понякога като му се запуши душата, изкара биволи, тръгне и по месеци баща му го не виждаше. След смъртта на стареца той едвам до третини дотрая и оттогава като му ритна сърце от бащин дом и от братя...

Него ден – на бащините си третини – видя той до де лакомията може да заслепи и изюди хората: вече и най-близки да се не познаят.

Отструваха. По двора стояха още неразтребени дългите софри, някои от по-старите и не бяха си дояли още, като се изстъпа горе от чардака най-старата му буля да викна колкото й сила държеше. – Снахите разграбват на яма свекровата си покъщнина. – Една дръпнала котле, друга сито, трета пък впила ръце в котлето и ситото, тегли се и с двете и крещи. Изведнъж по крамолата стекоха се мъжете им и вместо всеки да дръпне жена си настрана, както стори най-големия им брат – поведоха се сами по женски ум. Скопчиха ръце, сблъскаха се, запринасяха едни през други кой каквото допипа и отмъкна.

Само най-големия, макар на него да беше оставена къщата и от покъщнината първи пай да му припаднаше, той се бе дръпнал настрана и със скръстени ръце гледаше как всичко, що баща му и майка му и той са сбирали едно по едно през цял живот – сбирали и пастрили с таквази грижа! – в миг се разпиля, сякаш кърджалии минаха тук... Докато най-подир и на него му преля.

Сестра им – вдовица, – като не могла и два тануря да се вреди да вземе, слязла в обора, вързала телето с коланя си и без да се обади, рекла да го откара. Тъкмо отваряше вратника, зарна я брат й и хукна от чардака. Много вече бе му се набрало за всичко. Дръпна й от ръце коланя, тласна я през вратника, тя що не поора по очи. Пък като се извърна, да отвори уста да ревна срещу него и тя, кънна наоколо.

Тогази, от немай-къде, рече и Бойко да се вмеси.

– И ти ли пък! – задави го изведнъж брат му.

Бойко млъкна.

– Ти какво искаш? Върви, прибери, ако нещо е останало от онези – пръждосвайте се всички, да ви не виждам!

Колкото и тежко да паднаха Бойку на сърце тези думи, той в

живота си досега никому на приказка не бе отвърщал – наведе глава и мълчаливо ги преглътна. Само опуствя му наоколо в къщи, людскъ беше той тука – дотолкова, че не посмеи да влезе в плевника да извади слама за биволите си.

Още надвечер отиде при дъскаря да вземе от него кирия и макар другите керванджии да бяха отишле от бичкията в Балкана да товарят, Бойко си сметна: утре рано, като натовари той оттука, до вечерта ще догони кервана отвъд.

Но сякаш не бивало от толкова само да отмине бащина къща – трябало още да види...

Рано в тъмни зори още, току-що беше изкарал колата из дола, пред погледа му се задиплиха ридовете, един зад други нанатък до Балкана чак. Зад балкански вършини се разгарят зарите на пролетния ден и багрят краищата на белите облаци, пръпнали насам-натам в небото. По ридове прилива в къдрави вълни разцъфналата ръж; някъде от храстите се емна орляк гълъби и се зави над нивите. Нагоре пътят е стръмен, Бойко бърза да изкара кола още по хладовина, докато мухи не са налегнали биволите. Той повдига остен, побутва едина, другия бивол, те мятат крака въз стръмнината, замахвайки пред хомотя насам-нататък димящи ноздри. На завоя да неостанат биволите сами, той откачи синджири и ги поведе; току-що прихлопаха тежките му кола по моста, да закриви, и Бойко се стъписа слисан. – През сипея отвъд, на връх рида, изстъпила се гола жена сред братовата му нива. Той притаи дъх, не искаше сам да повярва очи си. – Сестра му, кръстосала ръце над гърди, косата ѝ се разпиляла по рамена...

– Како! – викна той и като че от гласа си се опомни.

Тя се връцна, трепна, дръпна по-скоро два класа – докато да продума Бойко, – наведе се, грабна дрехите си и хукна зад рида.

Като не може инак, тя пък с магия ще си изкара на брата му! – сведе очи той и вдигна ръка да се хване за теглича на хомотя.

...Чувал беше го туй – от сестра си трябаше да го види. – Докато още не е узрял класа, дошла на призори да краде берекетя от братовата си нива за своята.

И нему отново дожаля за баща му, мина му през ум вчерашната крамола, той махна с ръка: – Да прави кой каквото иска, като не ги е ни грях, ни срам...

Беше вече към обяд, кога Бойко прехвърли Балкана, покрай него се разрешиха дървесата и той се изстъпа на отвъдните плешиви чукари да погледна пред себе: надлъж и нашир доде очи стигат равна Румъния.

Долу под склоновете гюловите долини – през май тъкмо е беритбата им и всяка утрината те се пълнят с благоуханието на цветовете и със сребристите смехове и песни на момите. От гюловите долини нататък, равни, избуяли човешки бой, нивя: днес-утре и жътва тука ще се захване. И воля, и простор – на всяка страна път се открива; по който и да се понесеш, ни спомен ще те спре, ни свой някъде задържи... Лека сянка покри лицето на керванджията и изведнъж се мярна над канарата, ето я на поттатъшната – той вдигна глава, – в небото над него царствено се ширеше орел, също тъй хванал по воля незнаен път...

А и керванджиите, сякаш са знаели, че Бойко ги гони, мудно се спущаха по склоновете на Стара планина. На пладня слязоха в полето, разпрегнаха кола край Тунджа да пладнуват, каляха биволите и пак полека хванаха път надолу. Бойко нито пладнува, нито каля биволите си и вечерта, кога рекоха да отбият от пътя керванджии, да завъртят на колело колята, и той, настигнал, току слови отдолу края на кервана.

– Пак мъжки си карал!

– Като ни застигна, преди да спрем...

Посрещнаха го отсам-оттатък другари; всички разпрегнаха биволиците си и се разщъкаха наокол да стъкват огън и за вечеря да приготвят.

Бяха вече загаснали зад плешивите бърда на Средня гора и сетните прашни зари. Полето безмълвно и глухо се тъмнееше нататък в далнини; ни нейде зад рудина да запуши комин на селска колиба, ни дъбрава да залъже око наблизко. Под пътя отдолу само една река бѣбли по долът и отсам-оттатък по бреговете и са клюмнали върби.

Докато пръснатите керванджии се сберат, сякаш плах рояк светулки, звездици прѣхнаха в небеса и топла лятна нощ легна над полето.

Всред кервана се изви тънък ствол дим. Отсам оттатък, през процесите на колята, захванаха да прескачат керванджиите – един съчки за огъня носи, други гърнето за боба плакне, а трети с Бойка хванали няколко мрени и раци по долът, ще ги пекат на жаравата. – Запращяха съчките, сложиха гърнето с боба въз една страна и всички заобиколиха огъня, който разпръсна лихите им сенки по канати и колела на колята, извити на търкало зад тях.

– Де, пък огън ли накладохме да лумне! – скочи от радост Бойко и протегна ръце към високите пламъци, що се кършеха според боя му нагоре.

– На Бойка му е душа и свят в полето! – извърна се усмихнат към другите най-стария и се поотмести, че грейката на огъня припичаше вече и не можеше да се търпи.

– Право, душа ми е и свят! – подѝе Бойко, сякаш отърсил от себе и забравил ежби и приказки, що го прокудиха от бащин дом. – И цял живот тѝй в полето ще си прекарам!

– Ще те видим...

– Недей се отсега врича, че поглеж утре, като извием към Стърмен, да те не оставим там... Полянките на много наши загорци са завили ума. И ти, гледам – не сме минали оттук, да се не отбиеш или на хоро, или на седенки... Онази, Койка ли я викат – ще те доведе тя да забиеш кол в полето...

– Ха, каква е тая, Бойко? – спогледнаха се керванджиите и всеки на свой ред захвана да подкача нехайника.

И цяла вечер, докато изядоха рибата и изсърбаха боба, де на шега, де наистина, все него подмятаха всички.

Когато чак се разгоря жаравата и сънливи пламъци се снишиха над нея, млъкнаха шеги и закачки. Един насам, вкруги нататък се заотместяха керванджиите; по-настрана под новия си ямурлук се изтегна Бойко, който едничък не можеше да заспи и дълго още се прислушва в свирнята на шурците, трепнала далеко из полето околоръст.

– Туй дето го викаха те, да ме не оставят край Стърмен, да не излезе най-подир наистина... – Хвана се самичък в помислите си керванджията, но като че не можа де се удържи, отплесна се по своя блян пак. – Утре вечер ще си засвири той край Стърмен и пак ще отиде на седенките да я види. – Как поглежда изпод вежди свенливо, а на устните ѝ трепнала блага усмивка... Пък може, като си тръгне и на седене да останат сами, тогази те и двамата ще си доизкажат всичко, което мълчаливо с погледи едвам са си загатвали...

Унесен в своите блянове, той полека заклюма и не сети как го обори дрямка.

Ала когато на другата вечер галения блян наяве стана: – зад тях в мрачината заглъхна смехът на съседките моми и те се затулиха под сенчестия свод на дървесата – Бойко обори мълчаливо глава.

Такъва си е бил той всякога! – Докато е самичък, реди и бленува – замайва се в бляновете си сам, – а когато се изправи пред нея, свършват му се думите и навожда глава.

По него и Койка като че се свени, не знай какво да приказва. – Пък той е чужд, мине-замине със свирката си, колкото да повдигне ядовете на тукашните момци. – Техните подмятания да заглади, Койка най-напред се сприказва с него на извора, после баща ѝ го покани един ден в къщи да посвири и след туй като че людските погледи ги отделиха и

сближиха и двамата.

– Ей и нашата къща – спря се Койка.

Те се изправиха пред високия дядов Добрев вратник, през разтрогите на когото се белей широкия двор нататък.

– Ще си вървиш ли? – вдигна най-подир глава керванджията. – Хай много здраве. И на дяда Добря много здраве, аз пак може да намина на връщане.

И като че искаха още да си кажат нещо, спогледаха се един други, но не им дойде нищо на ум.

– И ти много здраве си носи – прошепна Койка и като се изправи до вратника, обърна се и додаде: Намини, на връщане пак намини – нашите момци не ги слушай какво приказват по седенките...

Открехна се тежкия вратник, притвори се и тихо заглъхнаха по двора леките й стъпки. Бойко тръгна към реката, дето стануваше заспалия керван.

В небето се бяха разрешили и спрели звездите, като да очакват месечината, спотаена татък зад равнината. Сред кервана тлей още из пепелта будната жаравя и керванджиите, протегнати под колята си, хъркат. Наоколо из полето се тъмнеят биволите и като да се обаждат един на други с лениви махания.

На Бойка се не спи. Той възви край кервана и отиде да приседне отатък въз рида, под който бълбеше реката. Да си постои самичък.

– Да рачи – въздъхна невнятно той. – Те нека си викат каквото шат, полянските момци по седенките. Тя да рачи да дойде тъй с мене. – Да седне в колата – аз да поведе биволите. Като замръкнем, ще стъкнем огън, като сипне зора, пак ще тръгнем. Ни ще за нещо грижа да бере, нито ще слуша хорски приказки...

Татък, на края на небото, се надигна закъснялата месечина и златиста пътека се изви пряко обляната с роса равнина. Над село и полени лъхнаха тихи майски полунощи и в кротка дрямка се притаи шепота на листите. Един керванджията само се суетеше още в своите блянове. – Нему беше и леко, и сладко да бленува самичък сред нощта, че с тъмни зори още той пак ще се понесе пряко поля и гори. Ала тя?

Не ще е затуляла Койкина майка дупките на кросното, кога е присновавала, затуй като отвориха уста да одумват Койка от нея вечер, няколко дена не ги затвориша. – От по-напред още всички знаеха Бойка и имали са го, и радваха му се като на свой. Издалеч само се зачуе свирката му, мало и голямо ще наизкача по вратници. Спират го, закачат го и във всяка къща му отварят врати да влезе. И никому нищо от туй. Пък

Койка я е страх да надникне през плет да го види и пак – защото баща ѝ първи го поканил в къщи – всички я гледаха изпод вежди, като че всеки бозна какво знаеше за нея... А като се отделиха след седенките да я доведе до тях – вече пред никого не можеше да се разправи.

Най-гръпнеше Койка, че тези приказки и одумки ще достигнат до ухото на дядо Добря, подире да не може да погледне в очи баща си. И тия дни всяка вечер, щом дядо Добри се прибере, Койка плахо надаваше ухо да чуе какво приказват с майка ѝ, ту пък ником изглеждаше баща си: дали и той вече е дозел нещо.

Тя не се сещаше, че и дядо Добри е бил млад, отзел си е дял от младини и немареше той на хорски приказки. От толкози челяд един син и една дъщеря са им останали всичко и той, и баба Добровица трепереха над тях. По-миналата година задомиха сина си, който пролетес замина за чужбина, подмамен от големи печалби. Тази – ако излезе късмет, и Койка ще омъжат. Не са богати и имотни кой знай колко, но не се и лакомят на богатство. Нали са само син и дъщеря – има за тях, дори има и зет на привод да си доведат.

Загорецът допаднаше на старите. Ни родът му знаеха те, нито откъде е, ала който веднъж бе срещнал кроткия Бойков поглед и чул свирката, що хортува вместо сърцето му – не му трябаше повече... И Дядо Добри, като срещна Бойка на връщане, самичък го повика да остане у тях, за жетва да помага.

Керванджията беше самичък останал... Другите, щом разтовариха гредите, и удариха пряко през Балкана, по-скоро да се върнат, че идеше вече работно време. Пък Бойко потегли право по пътя, извит между нивята нататък към Стърмен. Загарката вече грееше узряла по цялото поле, отсам-оттатък по пътя привеждаха овошките клоне, счекнати от плод, и спокойно ожидание лежеше навред, сякаш майката земя едвам удържа благодатта над хлебородните си бразди.

Полъхна вечерник, зашумяха нивите – керванджията току-що възвиваше край лъките към село, и някой му извика:

– Добра среща, Бойко.

Той извърна глава и по тясната пътека, която прекосяваше между високото гръсте, се показа насреща му Дядо Добри.

– Какво си ударил тъй самичък, мълком – де ти кервана? – го подзе Койкина баща и тръгна наспоред с него.

– Не можах да намеря кирия – смутолеви Бойко. – Другите си разотидоха – коситба е вече по нас.

– Ох – подйе дядо Добри, – ние покосихме, ами да видим жетва как

ще изкараме. Не се върна син ми да ме отмени – пък трябва пипане, тичане... Я, ти като си сега парапет, да рачиш да останеш.

– Че...

– За десетина дена – поясни стареца. – По нас сега никому не можеш се примолти н'ам колко да дадеш.

– Като е за десетина дена, да остана – кимна керванджията и изведнъж мисълта му го отплесна. – Сега барим от зори до тъмна вечеря... Сам баща й го вика. Няма ни с полянци да се наддумва, ни някой ще го задява...

И на сутринта керван облаци едвам се поддйе от източните вършини нанадолу, Бойко и всички дядови Добреви се изправиха на междата на нивата. Навред на тумби, на тумби се натлъчват румънки. Слънцето бавно върви по ясното небо, сякаш се помайва към тъмна вечеря, дано насмогнат само работни жетвари. И в слога под ударни ръце дружно завънтят сърпове и паламарки; въз проголени стърнища лягат ръкойка след ръкойка, а по тях пристъпват замашни вързачи и вържат тежките снопи.

Наедно с всички жънат дядови Добреви. Тяхната нива не е голяма; тям стига един помощник. Баба Добревица, снаха й, Койка сръчно въртят сърпове, подир тях сбират ръкойките дядо Добри и Бойко, а настрана сладко е заспала унука в цедилка, свързана на сливата край синора. С божи благослов – тройно и четворно е дало зърното, хвърлено напролет в ровките brazди. Само Бойко пристъпва някак без сърце.

– Не спори, – кивна глава загореца.

– Хе, чакай де, кой ти каза, че не спори! – изсмя се дядо Добри. Не е то туй, като да сбуташ биволите, да забиеш на която страна искаш – я гледай!...

Бойко се извърна, погледна натръшканите по стърнището снопове, като че отсечени дънери, и пак се наведе да сбира ръкойките. Далеч отнякъде гласовита жетварка изви, по нея поддйеха и други и проточената песен се отгйекна над полето –

Подуйна вятър, Стано море,
подуйна вятър,
де гиди, ашик Стано море,
по Вардарско поле.

Но скоро жетварската песен притихна, сподавена сякаш от тежката мараня, която наблегна ниви и поля. Слънцето се спря сред небото,

дружно църтение на скакалци оглуши навред и мълчаливо само жетварски постати настъпват напред. – Бойко като да се е залисал, като да са го свързали: таз ръкойка го дръпне отсам, онази оттатък и той немощен се клатушка между тях да ги сбира.

...И тъй, като мравка да пъпля по света? – изви глава той, та погледна дяда Добря. Стопанина и цялата му челяд сега бяха напрегнали всички сили да приберат класовете. Ризи им залепнали о гърба, кръста им ще се откъсне; капки пот се ронят от сбръчканото изгоряло чело на дяда Добря – и никой като че не ще да знай ни жега, ни умора.

По едно време детето се разплака в цедилката; майката едвам се откъсна от работа да го накърми.

Бойко наведе глава и додаде пак в себе си; как няма да пъплят като мравки, когато от работа очи не могат да повдигнат, а пък колкото остане хубост и сила, децата го изсмукват из гърди им... И майката, и бащата разкъсали се на няколко парчета – на една страна едно плаче, на друга друго болно – все едно да откъснеш насам ръка, нататък крак: речи да тръгнеш някъде, не можеш ги сглоби: пък остави ги, все те ще ти са в ума... – Керванджията кривна глава. Не може се той преве под ниска стряха: сутрин да излиза от къщи, вечер да се прибира с жена си; да орат, да женат и свят да въдят...

Невясната остави детето и пое пак сърп, по-скоро да настигне постатта. Вредом работата вървеше без отдых, без почив.

Работно време. Тъй жетвата дядови Добреви караха до вечерта и другите дни, докато си поженаха всичките посеви, превезоха си снопето и се прибраха да го вършат в село. Не утрая докрай с тях Бойко, На втория ден още нему се стегна душата, додея му тази не за него работа и рано на третия, без да се обади някому, извежда биволи и хванал пътя. Спогледаха се баба Добревица със снаха си: не му ли пригодиха нещо или някой от тях изтърва приказка да го докосна, та ги отмина и не ги зачете да им се обади бари. А дядо Добри свъси вежди, погълча, па го остави – и без людска помощ толкози години както е надсмогвал, пак няма да остави нивята си да прегорят...

Ни дума не пророни против загореца Койка само, нито посмеи пред буля си дори да отбие бащините си укори. – Макар такъвзи нехайник да беше загореца и със свойто нехайство той като че още повече да й допаднаше: тя не можеше лоша дума да чуе за него...

Той може пак да се върне, мислеше си тя, ще премине на баща ѝ, всичко ще се заглади, като че не е било. Тогава и тя сама ще му каже да остане у тях, стига е ходил горе-надолу несретен... И в нивята ли

прибираха кръстците със снопи или из къщи разтребваше, тя час по час надаваше ухо, дано долови отнейде гласът на свирката му.

Напусто нейната притома, напусто галени блянове през тия нощи – дядо Добри вече си отзе от него и съвсем въз друга страна възви приказка, кога на втория врах дойде леля й да ги навести.

– Ти загореца го остави. Той самичък най-добре знаел, не е за нас – и хубаво стори, че си отиде овреме оттука. Ако ще правиш работа за Койка, виж там егървения си момък. Баща му по оран пролетес ми загатваше. Защо я не отсякохме още тогази! Една дъщеря имаме – да я настаня искам в къща, дето и нази знаят, и ний тях знайме. Нямам време да вървя с човек, комуто пушката звездите мери...

Като приснемаха с майка си и буля си сред хармана, отпусна вила Койка, шу я не бутна диканята да мине през нея. – Тя знаеше, бащина воля не се прекърша и туй, което рече веднъж дядо Добри, на две не става. Какво ще прави? Може ли и дума направи тя за Бойка. На майка си тя сама би казала най-подир, ами на баща си? Пък и загореца, кой знае накъде е подкарал биволи, засвирил и... Боли ли го него сърцето за нея тый? Досега ни веднъж той дума не оброни...

Койка немощно се озърна насам-нататък – кой да й каже що да прави? Седнал с леля й под купена на сянка, дядо Добри изглежда дебелия харман, майка й, буля й бъкат и приснемат с вилите, конъете обикалят край стожера, сякаш да бълдат из златно хлебно море.

Чак подир вършитба – захванали бяха да берат мисирите, и в късна вечер веднъж зачу се Бойковата свирка. Койка уж беше подвила врат пред бащина воля. Майка й, леля й наблегнаха и тя нямаше какво... Пък като се подйе долу откъм реката свирката, както се бе привела да бели копани на харта у съседите, дядовата Добрева щерка скочи, що не полетя сама срещу керванджията. Моми и момци всички вдигнаха очи.

– Стой си, стой си, Койке, той ще те намери.

– Да дойде и на нас да посвири – смръщи се настрана момък.

Две моми в един глас пръхнаха срещу нея: уж леля ти ще те жени и дето го е избрала тя, ей го е, тръгнал е да те задява...

И Койка преви крака пак да седне на мястото си, а момците взеха да шушукат и двама се отделиха към вратника.

Гласът на свирката се отгъкна из дворищата на селото и млъкна. Всички на харта настриха уши и ником загледаха Койка. Татък зад плета, по пътя, се чува леки стъпки, някой доближи до вратника и захлопа.

– Кой хлопа? – изправиха се скритите отвътре момци.

– Аз съм – обади се Бойко.

– Не те познавам. Кого търсиш?

– Никого. На харта ви и аз ида – смутолеви керванджията отвън.

– Чужди на нашта хар не щем!

– Отдето си дошел, там върви! – отрязаха му един през други момците отвътре.

– Бре, оставете загореца, какво ви прави човека... – обади се Койкина дружка, която беше събрала харта. Нека и той да дойде. Ще му дам един варен мисир и ще ни посвири...

– Оставете го, какво искате от него... – се вмеси и Койка найподир.

– То наша работа – повърнаха се при харта момците и никоя от момите не се нае страна на загореца да вземе. А той зави мълком и се запъти към колата си надолу. Няколко кучета се спогнаха след него и до край село лаеха подире му.

Но той и на тях не се извърна да махне с ръка дори.

– Белким ще взема на полянци да уйдисвам на ума, сега да се разпаям с тях... – махна нехайно Бойко и като че го доядя сам на себе си, хвана да се одумва. – Хубаво цяло лято той си беше намерил кирия надолу, кой го караше да се връща насам! Тъй ще му се перчат и ще го и вземат на гавра пред момите. Пък и те моми ли са или Койка е помежду им бозна-що, кога едни поплювковци им съдят... Защо не послуша той полянския керван, да натовари с него овнешките кожи на каракачаните, чак до Одрин и Цариград свирката му щеше да се чуе. Като е тръгнал, бари да се знай... Какво пак възви към Стърмен, като че са го вързали нещо тук...

Разсърди се керванджията този път и на селото, и на момците, па и на самата Койка и рано преди зори още дръпна синджириите на биволите и се запъти, да се не покаже вече насам.

В ядът си той забрави, че беше зарязал кервана и работата си да дойде да се оправи пред дяда Добря, защото беше му чоagnolно, дето се измъкна тъй, и всеки път, като си спомнеше за тази жетва, червеше се самичък. – Защо дядо Добри да го смята във света и Койка да слуша одумки за него – мислеше си той. И стори нает да се върне, да му каже право – ай-такъвзи си е бил от малък, като се спре, стяга му се душата, не може!... Койкина баща не е човек неразбран, няма да му върже курсур, пък и да го посъди, да го погълчи – неговата дума е като бащинска... Разпрегнал биволи при реката, той беше се запътил към дядови Добреви, кога зарна отгатак у съседите събраната хар. – Може и тя да е

там, му мина през ума и загореца рече да се отбие, да разбере по-напред от нея нещо.

Нали несрети всякога са носили загореца по света! Понесоха го и сега и не можеше вече нийде да се спре. Кога с кирия, кога пък само току тъй, да отиде някъде да напасе биволите, до късна есен той не остави път да го не изходи, село, край което да не е поминал. Не завърна само към Стърмен. И кога дори му се случеше път, той заобикаляше отдалеч, макар че все го теглеше нататък.

Така на път го свариха есенните мъгли. След мисиря полската работа е на привършване – с първа влага орачи угарисаха, и нивя, и ливади глъхнаха посьрнали. Горняка проголи върхарите на дървесата, над полята завиха черни гарвани, ето захващат и проливни есенни дъждове. Потъмнели бърдата на Средня гора, дълги сиви мъгли се провлекли по тях, понякога от сутрин до вечер все ръми. Керванджията няма де да се подслони. Изви си самичък над канатите на колата няколко обръча, обтегна над тях една рогозка и се преви на завет под чергилото. Тук в колата, рече пък той, да нареди своя кът и постла чуловете на биволите, от една страна провеси торба със сечива, от друга с хляб, турна помежду им бъкела с вода – като на къща да замяза. И как му допадна на сърце тази наредба, как се радваше самичък като дете на покъщината си.

– В колата лягам, в колата ставам и тук съм като дома! – викаше той на загорците керванджии, с които се връщаше веднъж от морето, дето бяха ходили да возят загарка и мисир.

– Дъжд-вятър, не искам да знам... Ела да се подслониш, дядо Благое, ела да видиш и най-скопосна булка може ли тъй угледно нареди...

– Чакай... – отърси пропит т мокрота ямурлук дядо Благой, качи се и преви крака сред колата му, а Бойко приседна между канатите отпред, да подканя биволите с остена.

Отвън ръмеше и сякаш ромонът на дъжда да се слива с дремливия шепот на капналите листи. По разкаляния път биволите едвам тътрузят колята, които хлопаха, клатейки се насам-нататък и керванджиите по тях се гушеха в дебелиите си ямурлуци.

– В такова време твоя ветреник за царски палат заслужава... – озърна се в колата усмихнат дядо Благой, натъпка чубучка и взе да цъка огниво да я запали.

Бойко се извърна и като видя късата чубучка, замъждукала в полумрачината под чергилото – светлика и димът, който се зави из колата, сякаш му стоплиха сърцето, нещо забравено го съживи: – Видиш ли, на... като си отидеш в Загорье, да разправиш, че в тая лапавица аз съм

ти дал подслон. Се едно бил си у мене на гости, видял си ми къщата. Кажи им, таквази къща като Бойковата няма друга по света – където ходи той и тя с него върви...

– В Загорье... – поклати глава стария керванджия, потегли пак чубучка, която озари почернялото му от вятъра лице, па току изведнъж обърна приказка: – Я си ела ти с нас да те заведем, Бойко. Какво ще се решеш тъй несретник по света. Да нямаш ни село, ни свои – и празник, и делник да срещаш самичък. Живот ли е то тъй въвн-света, никои да те не познава и ти никого да не знаеш. Да няма нито кой да ти се радва, ни ти за кого да пожалиш. Било билото – върни се ти в село.

Сега захващат тъкмо сватби и сватоване. Най-хубавата мома, кажи ми, аз ще отида да ти поискам...

– Нали видиш, аз самичък се научих да си реда – що ми е мома, дядо Благое... – изкриви устни да се усмихна той и отби приказката на керванджията. Той като видя, че Бойко я обръща на смях, заклеши в уста чубучка и не рачи повече да му приказва за туй.

Тогава загореца не беше още сетил самост, не бе му опустяло пред очи и – в късна есен чак, привечер веднъж, той спомни пак думите на дядо Благоя.

– Думи прави бяха те! „Живот ли е то въвн-света... Да няма нито кой да ти се радва, нито ти за кого да...“ Еднъж не ги е чувал той, ама едвам сега взе да проумява що казват, когато една неделя се клати самичък с празни кола по царския друм, не знае ни де да отиде, нито какво да прави.

Още не е захванало да се смръква, а друмът запустял. Като сухи мощи се проголили дървеса, щръкнали отсам-оттатък над вадолиците. По нивя са наболи като зелени игли зимнини, нататък вдигат фанара купчините тор, а по купчините ровят орляци пискливи врабчета.

Изкривил рамо да затеглил синджирите на биволите, Бойко мудно пристъпва въз припора нагоре и му се не ще да измъкне барим свирка от пояс, през нея толкоз дни е изпял.

Песен се пее не от празна душа... Сега от пръстия ли ще изсмучиш да надуеш свирка? – Пък и да надуеш сред тези посьърнали поля, кой ще те чуе.

Като изкара биволите горе, керванджията за качи синджири на теглича и се качи в колата Макар вече да беше му омръзнало и под чергилото, пак често надвечер през тия дни той обичаше да присяда отпред и облегнал рамо въз едната каната, да припомня как едно време се е изправял пред прага на бащината си къща и до късно причакваше овцете да

се приберат. – От пролетес не беше се връщал в Загорье, пък струваше му се, че от години... Но и пролетешното Загорье не беше то онуй, що знаеше той и по което спомняше сега, спуснал крака над процепа, побутвайки с остен биволите, които лениво поклашат опашки. – Де баща му, със старините си от сутрин до вечер край къщи да радей! Самичък синовете си нарежда, всеки го слуша и къщата му забила здраво колове в сред село, който мине ще познае честта на стопанина й. – Крамоли съсипаха и ред, и почит там; осрамирах къщата му пред людски и свои... Сега братята му се одобрили, най-големия прибрал и сестра му – дори заръки-поръки от всички по другите загорци керванджии: да се върне Бойко, искали да го видят и да си вземе пая от бащино.

– Що ми е! – Забравил беше той бащиния, откогато се зави край Стърмен, и нямаше да спомня за нея и сега, да не беше тая негова орис. Мисълта му го отплесна от свои и Загорье – пак потъмняха модри очи, пак се напънаха широки гърди и несдържа го на колата, скочи и сбута биволите по-скоро да вървят.

...Къде ще върви? – Над потъмнялото в мъгла равнище вече захваща да се смрачава, опустелия път се протегнал пряко равнището, край се не вижда. Ако нямаш работа, хвани го и върви: колко ти сила държи, върви и днес, и утре не можеш го извървя... Да беше и той в реда на хората, сега, вместо да не знае къде – щеше да завие край дивечката таме, дето се отбива тесния път – право на Стърмен.

– С Койка ли не си допадаха един друг, у тях ли не го срещаха като свой или дядо Добри не му отвори самичък врата! – Ама крив ли му е някой? Подире тъй ще вземат връх над него момците и той ще обикаля самичък окол село – да не смее да се доближи...

– Ама... – стъписа се на раздруме той, склучи вежди, като че иска да спомни нещо. – Нали... нали снощи беше скроил да се върне в Стърмен и затуй удари насам?... Хем нощес на призори е заспал, да мисли какво ще каже на Койка и на дядо Добря, пък днес по пътя съвсем като че му шукна из ума.

... Ако от харта няколко поленски поплювковци го върнаха, чева не го е повърнала Койка, я дядо Добри! – Като възвий колата край дивечката сега, още с видело ще стигне до воденицата, оттам по лъките – колко е до селото... Тъкмо ще са седнали на параята за вечеря, когато ще зачуют свирката му. От поляната ще подкърши той своята още и всичко, що се е набрало в душата му, през свирка ще изкара. Срещу неговата песен не е устояло досега сърце...

Подийет от мисълта си, той не сети кога отби биволите от царския

път и хвана тесния междуселски друм, обрасъл отсам-оттатък с трънки и глогини. Всеки завой, всеки камък по този път знае той. Колко пъти по него се е отделял от кервана самичък да отиде на седенки в село, колко пъти се е връщал, само туптяло ли е сърце някога тъй! Гледай – и биволите му се съживиха с него, как чевръсто запремятаха тежките си крака, като че ги подкара към дола...

...Всичко е докато рече един път човек! Да рече и да тръгне... И – толкози да обикаля той, а един път да му не дойде на ум да се спре, да каже... сякаш го беше страх и да помисли дори... Ала няма сега вече какво да го спъва.

Вечерен сумрак беше вече покрил полята, горняка съскаше из сухи бодили и буренаци, но Бойка сладък блян топлеше отвътре. Колкото той се приближаваше към Стърмен, толкози по му порасваше сърцето.

Ето вече се показва схлупения покрив на воденицата, глъхнала под пътя отдолу – той се не спря:

– Днес е неделя и воденичаря се е прибрал в село! – Други път като стигнеше дотука, смяташе вече е в Стърмен, пък сега докато отmine, докато изкара лъките, струва му се, няма край...

Най-подир загореца поведе биволи пряко поляната, над която се показаха ниските плетища на селото. Това си е то Стърмен – станал му беше той като роден. Наокол всичко се прибрало и само няколко одърпани гъски кретаха из реката на горе.

– Тъкмо в мрачината, си помисли той, ще влезе в село и право у дядови Добреви. Няма никой да го види, никой да го знай. Не рачи и свирка да извади – по-добре, тъй с думи каквото е намислил да каже на дядя Добря...

Но щу захвашаше отново да припомня какво ще приказва, и откъм село се показва мъж. Бойко се втренчи в мрачината и го позна. Воденичаря с кучето си се връща към воденицата.

– Ти ли си бил, Бойко! – приближи го той. – Добра среща. Какво се помайваш – бързай и ти на сватба да тропнеш...

– Сватба? – сепна се керванджията.

Още преди да отвори уста воденичаря, той като че предсети някак думите му.

– Я чувай гайдите...

Бойко впери очи в него.

– У дядови Добреви. Дъщеря му женихме днес – додаде той, отминувайки надолу. – Със сватбарите, че и аз окъснях – ще ме яде вълка по лъките...

Загореца сам не повярва ушите си и като че всичко се завъртя пред него.

Както беше повел биволите към село, пристъпа два пъти, обърна се бозна-защо, изгледа кучето след воденичаря – пък и на сватба ще отида! На сякаш нещо го поведе да отбие биволите нататък към реката, дето лятос стануваше кервана.

Той извади жеглите, разпрегна. После обиколи веднъж колата, като че търси нещо и пак се спря. Краката му бяха се подкосили Повъртя се тъй на едно място, помъчи се невям нещо да спомни и току се сложи на процепа. –

Жени се... Друг го преварил...

И дълго, без да може да се опомни, стоя тъй на процепа.

Наокол се стъмняваше. Отгоре, през сливака, сам-там замъждука по къщите светлинка и още повече мрак се сбра в душата на Бойка.

По едно време гайдите пак писнаха татък из село. Той вдигна ниско приведена глава, но изведнъж сведе поглед и се загледа в огнището. Толкози пъти беше станувал тука с кервана! Сега и от него вятъра е раздухал пепелта и сред тревата угорената и набита с черни въглени земя сочеше като изприщен лишей.

А гайдите пищяха нататък. Хоро се люшка. Сам кума е станал от софра да го води. Отмери напред, дважд назад – не се сбират вече пред къщи – подйе се, чак сред двора го изви. Из трема пръпнали дружки подвличат и Койка да отиграят с нея сетньо хоро. Ето отдолу, те подйемат към кума да срещнат двата края... Срещнаха ги. Заситниха напред и изведнъж свиха, извиха пак над широки двори. – Бойко като че ги гледа пред очи. – Провиква се волно кумеца. Всички пак по него завръщат, само ником привела под було чело, Койка излеком подрусва шити поли, не смее да вдигне очи да погледне хорото...

Сипкави ручилки повдигнаха изведнъж гласове, отгйекнаха се в глушината и замлъкнаха.

Момкови и момини ще си тръгват. Разшаваха се по пътища сватбари. Татък се притварят порти, през сливака пък замъждуква светлинка; от дядови Добреви веселбата се изнася нанавън и заглъхва сам-там из нощта.

Пак тихо зареди и заплака реката по дола, закимаха над нея върбите, а след малко ето – студен вихър се подйе над село, изви над пътя горе, втурна се и размята цяла купчина сухи листи срещу колата.

Извърна се към биволите, легнали отпред до хомотя, Бойко, стана, взе ямурлук от колата и като се загърна, приседна пак на процепа. Зад

него, оттатък дола, по равнината свиреше вихърът, но край колата беше тихо: чуваха се само биволите – сумтенето на широките им ноздри, чийто топъл дъх излеком той сещаше да достига до врата му.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Инна Атанасова

Публикация

П. Ю. Тодоров, Събрани произведения в три тома; „Български писател“, С. 1957

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/6706>]